

Dit 17e eeuwse stuk heeft nu eens niet overspel, maar de goedgelovigheid van de mens als thema.

Hans de kwakzalver en Jan de landloper proberen elkaar te overtroeven in het bedotten van hun medemens. Hans (met Duits accent) kijkt aanvankelijk neer op de landloper, maar geleidelijk aan slaat dit om in respekt. Dit keer is de boer niet de bedrieger, maar het slachtoffer.

Tewis, de turfboer, laat zich door beiden in het ootje nemen.

Dit stuk duurt ca. 20-25 minuten en wordt gespeeld door 3 mannen.

KLUCHT VAN DE KWAKZALVER

ook wel **KLUCHT VAN HANS KEYENVRESSER** genoemd

auteur: **W.G. van Focquenbroch** (met dank aan **J.Helwig**)

Eigentijdse bewerking door (c) **JFJ Volkers, Leiden 11/2004**

Rolverdeling:

Jan, een landloper

Hans Keyenvresser, kwakzalver (met Hoogduits accent)

Tewis, een turfboer

Locatie: omgeving Leiden (Zoeterwoude en Katwijk worden als plaatsen genoemd)

Jan komt op met viool onder zijn arm, al krabbend en in z'n zakken wroetend...

AKT 1

1 Jan

Als een mens even schraal is in de kleren als mager in het geld

Is er dan een schepsel dat hem niet kwelt?

Het zijn niet alleen de hoge heren en de boeren die mij doen lijden

Maar (al krabbend) zelfs de vlooiën en luizen komen je bestrijden!

5

**Ze lopen mijn lichaam zó erg plat ... en toch, toch hebben ze wel wat....
al sla ik er soms wel zo'n zeshonderd dood. Maar natuurlijk niet allemaal,
want in tijden van hongersnood... is dat wel mooi kaasie op je brood.**

Ach, kon ik toch een meester krijgen om te dienen,
dan kwam ik mijn ellende wel gauw te boven.

10
Maar, wat zie ik, wat komt daar voor schijtvalk aangevlogen?
Hoe slaat hij met z'n wieken, elke slag lijken er wel tien.
Zo'n rare snoeshaan heb ik van m'n leven niet gezien!
Wat hier wel van komen mag?
Wie weet wordt het wat - deze dag!

15 Hans
U bent een grote nar dat u niet weet wie nu voor u staat
Hier is hij: De grote Hans Keyenvresser, waar de hele wereld over praat.
U kent mij niet misschien, maar van de anderen krijg ik het respect dat ik verdien.

Jan
(tegen publiek) Ik hoor het al: het is onze Nachbar.
Erg lang van stof en behoorlijk in de war!

20 Hans
In welk land ik nu ben, is makkelijk te raden:
Dit is het broekenland - zonder wormen en maden!

Jan
(tegen publiek) Wat een sukkel: Hij bedoelt natuurlijk normen én waarden!

Hans
Ik zal me daarom maar snel onder andere volkeren begeven
Want zo te zien (kijkt om zich heen) valt hier zakelijk weinig te beleven.

25
Zij zullen zich wél verbazen over mijn wondere kunsten
en zich zonder schroom dingen naar mijn gunsten.

Jan
Jij praat van kunsten, dat ben je wel gewend
Maar broekschijten is ook een kunst, die je vast ook wel kent!

Hans
(onverstoorbaar) ... Toen de Koninklijke Majesteit alleen tegen vijftien Denen
30 moest strijden, heb ik hem hoogstpersoonlijk uit de puree moeten bevrijden!
Zo heb ik hem maar liefst drie maal van een gewisse dood gered,
Anders zou hij er nu niet meer zijn, zo is het maar net!
Daarom mag een ieder mij prijzen, zowaar ik Hans Keyenvresser heisse!

Jan
Kerel, kan jij keien vreten, zo krijg je je darmen snel vol!

35 Hans
(gaat rustig door) Maar na majesteits dood heb ik mijn baan als soldaat
opgegeven en probeer nu als medicus te leven. Want met mijn filosofische Steen
heeft men niets meer te vrezen. Daarmee heb ik al meer dan honderdduizend
mensen genezen!

Jan
Is hij nu een kwakzalver of een gek?

40
Hoe dan ook: Hij heeft een gebrek!

Hans
In dit land is helaas niet veel te vieren.
In mijn eigen land zal men mij wel respectieren.

Jan
Nondeju, wat kan het mij schelen! Ik zal het hem toch eens vragen.
Misschien, ja wie weet, misschien kan ik hem wel als knecht behagen.

45 Hans
Wie roept mij? Wie zeurt daar aan mijn kop?

Jan
Hans
Jan
50 Hans
55 Hans
60 Jan
60 Hans
65 Jan

**Ik wil graag even een woordje doen, met uw permissie.
Spreek vrijuit, kerel, maar wees niet te lang van stof.
Vergis je nou niet mannetje: Er wordt over mij ook wel gezegd
dat ik er best magwezen als knecht!
Wat een toeval, zeg! Ik heb net nodig een goede vent.
Maar ik weet nog niet, of jij wel de juiste bent!
Maar aan alles valt een mouw te passen.
Ieder varkentje valt door mij te wassen.
Dat moet ik dan eerst eenmaal uitproberen
Of jouw daden wel met de realiteit correspondieren!
Eerst wil ik eens zien of je wel sierlijk bewegen kan.
Is dat het geval, dan ben je mijn man!
Jan loopt sierlijk over de bühne.
(zelfingenomen) Wat denkt u, Herr Doktor, ben ik niet de man
waarop u ken bouwen?
(tegen publiek) Misschien is ie toch wel te vertrouwen...
Vooruit, je wordt m'n knecht. Maar trek eerst mooie kleding aan,
dan zal het met jouw geloofwaardigheid ook wel gaan.
Laat ons nu eerst wat vreten gaan
Dan kunnen we ons hier nog verder over verstaan.
Ik dacht al: Wordt er dan helemaal niet gegeten?
Ik rammel van de honger: Daar komt ie nog wel achter: Zeker weten!**

AKT 2

Tewis loopt nu alleen op de bühne en houdt een lange monoloog.

Tewis

**Och here, wat raadt u me nou aan.
Hoe moet dit alles nu toch verder gaan?**

70

Mijn hele leven is bijna bedorven.
Of zoals mijn moeder placht te zeggen:

(met handen omhoog)

Zalig zijn zij die in hun kakstoel zijn gestorven!

75

Och, zelfs een stenen beeld zou er om moeten huilen
Wanneer mijn zieke wijf het tijdelijke voor het eeuwige moet verruilen.

Och, als zij toch sterft, wat moeten we dan:
Onze kinderen, en ik, jouw enige Tewis, jouw man?

En o wee, alsof het zo zou moeten zijn
Zelf mijn tanden, (wrijft over z'n kaak) oei mijn tanden, doen zó pijn!

80

En toch, ondanks dit ongemak, moest ik van mijn lieve vrouw
Met dit potje pies naar de joodse dokter met het verzoek of
hij dit eventjes onderzoeken wou.

Och, dat ik mijn wijfie maar weer gezond mag vinden
Mijn tandpijn, geloof ik, zou door die tijding vast wel verswinden.

Hij gaat naar binnen...

AKT 3

Hans met Jan in Hanssop-kleding op een verhoging staande, elk met een viool.

85 Jan

Komt u allen, burgers en zotten

Hier is hij: de koning van de Waterrotten!

Hans

Bespot uw meester niet. Dat zijn ja geen manieren.

Veel volk zie ik nog niet. Daarom zullen wij slechts een of twee
stukken musiceren.

90

Voor zo weinig mensen te spelen, dat ben ik niet gewoon...

Jan

Alles is klaar, meester. Maar laat eens horen, staan we al op één toon?

Hans

Jazeker. Hef aan, speel met mij, met mooie en lange streken.

Jan

Nou vrienden, luister goed, voor het goed klinkt, duurt het nog weken...
(even later) Het is uit, vrienden, wat vindt u van het slot?

95

Klinkt dat niet zo goed als een scheet in een mosterdpot?

Ja mensen, of je nu komt uit Katwijk of je gaat te kermis naar Zoeterwou,
we willen allemaal wel eens iets anders met een lekkere vrouw.

Want wees nou toch eerlijk: Niemand blijft elkaar trouw.

Toch kan je daarbij wel wat oplopen

En even onderons: Dan ben ik liever een keertje bezopen!

Jan loopt naar zijn voorraad potjes en zakjes...

100 En de juiste middelen, die heb ik voor u wel
Het is echter beter dat ik u niet teveel vertel.
Want te vinden de juiste zaken was een hele klus.
Daarvoor reisde ik de hele wereld over, gelijk de bekende Kolenbus.
Ik zal u nu alleen verhalen over balsems en kruiden.
105 en vertellen over hun werking en hoe hun namen luiden.
Eén druppel hiervan na de daad (toont ampul)
zal alles tegenhouden: zowel ziektes, beestjes als het zaad.
(toont vervolgens een ander ampul)
Aan de andere kant heb ik hier een Kwintessentie, getrokken uit parels en
diamanten
110 Die zelfs de eerlijkste juffertjes laat voortplanten...
Tot slot heb ik in dit glaasje de natuurlijke verf van de kameleon
die elke sul verandert in een echt kanon.
Hans Hou toch op zulke groffe verzinsels te communiceren.
Hou toch je muil over zaken die je zelf niet uit wil proberen.
115 Jan Wat denkt u soms, dat ik het niet bewijzen kan?
Wil jij er niet van proeven (houdt hem wijn voor), hier: zuip jij dan!
Hans Potstausend! Ik zou jou een dreun moet geven
Jan Ja, dreig maar, in praten ben je echt bedreven.
Onze ruzie heeft al heel wat woorden gekost.
120 Kijk eens of dit door jou kan worden opgelost:
Hans Spreek vrijuit. Maar hoedt u ervoor mij als nar te laten spelen.
Jan Zou u mij kunnen vertellen: Hoe ik een scheet in tweeën kan delen?
Hans Jij, grote nar! Wat voor vraag is dat?! Maar nee, zoiets kan ik niet versteen
Jan Vang jij de eerste op in jouw neus, zo heb je er twee, in elke neusgat één!
125 Hans Wat doe ik nog in zo'n gezelschap, die zich met zulke grofheid straft?
Jan Ik wil 't met jou op een wedje gooien.
Wie van ons gaat 't eerst over de rooie?
Dan zal men zien (wijst naar het publiek), welke meester hier zal falen.
Hans Ja, ik zie wel: Met zo'n nar valt weinig eer te behalen.
130 Ik smeed u mij niet langer te onderbreken
zodat ik het volk over mijn medicamenten kan preken.

Hij spreekt tegen het volk met een flesje en wat brieven in de hand.
**Het is niet nodig dat ik mijn geheimen zal bewaren.
Want heel het land kent de werking ervan, al jaren.**

135 **En voor de ongelovige Thomas
heb ik hier mijn Testimonia en andere brieven - in mijn tas.
Ik hoef mij zelf echt niet meer aan te prijzen
Hier toon ik u: de Lapis Philosophorum, daarmee kan ik alles bewijzen.
Dit heilig Secretium is het die die verteufelde Ischias doet verdwijnen.**

Jan richt zich naar het publiek...

140 **Jan Deze gek wil een ander van de pokken genezen, maar weet geen raad voor de
zijne...**

**Hans Dit medicament is ongekend in de welt,
geneest het u niet, dan wil ik ook geen geld.
(ondertussen komt Tewis met open mond aanlopen...)**

**En natuurlijk heb ik ook andere krauden, die men gebruiken kan voor de
benauwden.**

145 **Warm de wijn hierbij op en strijk het op de wond en binnen vier en twintig uren
bent u weer gezond!**

**Tewis Aha! Ik kom hier op het juiste ogenblik.
Deze man geneest alles: van cholera tot de hik.
Het is voorwaar een geleerde dokter die hier staat.**

150 **Hans Maar ik wacht nog even - op wat komen gaat...
En hier heb ik tenslotte ook nog Keulnies Wasser,
niet alleen goed voor de geur, maar ook voor de plasser...**

**Jan (tegen het publiek) Ja, mensen, we moeten er bijna om tossen
Wie van ons kan er eigenlijk wél een probleem oplossen?**

155 **Hans Voorwaar, ik zeg u: Mijne dames en herren. Het is geen heilzaam water alleen.
Nee, sterker nog: Het is getrokken uit de vermaarde keisteen.
Ik doe het zonder enig instrument of pleister.
Voor u het weet, bent u het probleem al helemaal bijster.
Daarom: Wilt u geholpen worden, zo moet u nu kopen.
Doet u dit niet, dan zal u de genezing ontlopen.**

160 **Tewis Ik heb hier een beetje plas. We vroegen ons af of er iets mee was?
Hans Heel wel, laat eens zien, van wie is deze urine?
Tewis Van mijn wijf. Zij heeft het vanochtend nog geloost: Om u te dienen!**

Jan
165 (tegen het publiek) Die pis zal hem toch wel dienen, al is het maar om wat
geld te kloppen uit zijn zak!

Hans
Jan (proeft de urine en steekt vinger op) Ik zie dat jouw wijf heeft een groot ongemak.
Tewis (tegen het publiek) Als dokters pis bekijken, is dat altijd het eerste wat zij zeggen.
Dat is waar: want zij ligt zó ongemakkelijk,
dat ze steeds anders moet leggen.

170 Hans Hic abundat Spiritus Acius, en dat is überhaupt niet goed.
Tewis (tegen het publiek)
Zulks Latijn moet er niet teveel komen, of ik verlies alle moed!
Hans Potstausend, wat zie ik? Hypostasis est nigra et admodum inaequalis.
Tewis O wee, ik kan het allemaal niet verstaan,
175 maar volgens mij is het met haar gedaan!
Jan (tegen het publiek) Ik weet ook niet wat ie zegt, maar petje af:
Het klinkt lang niet slecht!
Tewis Hoe staat het, mijnheer de dokter, is er nog hoop van leven?
Hans Wel zeker, ik zal u daartoe dit flesje geven.
Dit brengt haar appendiks weer tot leven.

180 Tewis Daar kan ik maar luttel van verstaan. Weet u zeker, dat dit
tegen haar ziekte zal volstaan?

182 Hans Ja zeker, het is het enige middel waarmee u haar kunt redden...
Tewis Nou: U mag best weten:
Ik ben blij dat ik dit bij u hebt gehaald.

185 Maar hoe moet ik het nu gebruiken, zodat het niet faalt?
Hans U moet een druppel of twee, in bier of wijn vermengen
en deze tweemaal daags, 's morgens en 's avonds, jouw wijf brengen.
Tewis Tja, dan blijft me nu niets over u te geven het geld
Ware het niet dat mij deze kwaai kies nog kwelt.

190 Kunt u daar misschien nog even naar kijken?
Hans Gaap eenmaal. Het probleem zal al snel blijken.
Een verrotte kies, die ik moet trekken met een instrument
Tewis Tja, ik weet niet, ik ben het eten met al mijn kiezen zo gewend
Jan (tegen het publiek) Deze man is echt niet zo stoer:
195 Zijn slagorde van strontkauwers raakt mooi in rep en roer!
Tewis Is er dan niets anders, om mij te verlossen van die pijn?
Hans Nein, dat is onmogelijk, dat kan niet anders zijn.
Tewis Maar ik vrees: Het zal wel allemachtig zeer gaan doen
Hans Geen nood, geen nood, met mijn instrument geven we hem van katoen.

Jan

Tewis

Stuk weggelaten voor de zichtzending

Hans

205 Tewis

Hans

Jan

Tewis

210 Hans

Tewis

Hans

Tewis

215 Hans

Tewis

Jan

220

Tewis

Jan

225 Tewis

Jan

230 Tewis

Jan

235 Tewis

Jan

Hans

Jan

240

Jan/
245 Tewis
Jan
Tewis
Jan
Tewis

250

**Ik ga snel naar huis. Ze vraagt zich vast af waar ik zo lang blijf.
Nou, ze kan gerust zijn: Met dit wonder jaag ik haar de ziektes
van het lijf! Hoewel: volgens mij ben ik de woorden bijna alweer
vergeten. Schrijf ze even op, wil je, dan zal ik ze beter weten.**

255 Jan

Ik heb hier wel een potloodje. Blijf daar maar even staan.

Hij schrijft wat en vouwt het blaadje een paar keer op.

Zie, hier heb je het. Nu kun je gerust op huis aan.

Tewis

God loont uw vriendschap. Dag beiden, mijn vrouw wacht.

Ik moet gaan.

260 Jan
Hans

Kijk eens: De duvel zit 'm waarachtig op de hielen!

Mijn Gott, ik moet echt zeggen, u bent een Meister in deze kunst!

Maar kom, laat ons gaan. Dit volk wil vandaag toch niets meer kopen.

Ze zijn morgen vast ook nog wel ziek, mag ik hopen...

Jan

Ga jij maar vast, ik heb nog iets voor het publiek:

265

Zo mensen: Dit is dan het einde van dit verhaal.

En wat is die zonder moraal?

***t Schijnt dat de wereld van vandaag ons dit wel leert:
niet om de persoon, maar om geld en kleren wordt men geëerd.***

(loopt weg, stopt halverwege en maakt een wegwerpgebaar)

270

Ach, wat maakt het ook uit:

Ik weet toch wel dat ik alleen de zothed der wereld niet verander.

Daarom wens ik u allen: een goedenavond met elkander!

Tot ziens! (Jan loopt weg)

FINIS